

Dinsdag 21 januari 2020

TivoliVredenburg – Hertz – 20.00 uur

PYNARELLO

DVOŘÁKS UIT DE NIEUWE WERELD - UIT HET HOOFD

Antonín Dvořák 1841-1904

Negende Symfonie 'Uit de Nieuwe Wereld' (1893, New York):

Adagio – Allegro molto

Largo

Scherzo: molto vivace

Allegro con fuoco

Reinier Baas 1985

Vijfde Deel vanuit 'De Nieuwe Wereld'
(Wereldpremière) (2020)

New York, New York! Achtenveertig musici zonder dirigent gaan u er vanavond in razende vaart CO2-vrij naartoe brengen. Een Tsjechische componist zag de nog relatief lage skyline op 27 september 1892 voor zich verrijzen vanaf het dek van de 'Saale'. Hij keek zijn ogen uit. Het stoomschip, een zogenoemde 'Schnelldampfer' van de Noord-Duitse Lloyd-maatschappij met vier masten en twee schoorstenen, was beladen met post, bagage en passagiers waaronder gelukszoekers die de oceaan overstaken om zich te wagen aan een nieuw bestaan in het land van de onbegrensde mogelijkheden. Het schip voer langs het Vrijheidsbeeld en Ellis Island de Hudson op. Negen dagen eerder was het vanuit Bremerhaven vertrokken. Dvořák zelf was besteld door ene Miss Thurber, deze gefortuneerde dame had zich tot taak gesteld haar land aan een eigen nationale compositieschool te helpen. In Dvořák zag zij de aangewezen persoon om dit karretje te trekken. Ruim een eeuw en een decennium later daalt in hetzelfde gebied een Hollands jazztalent op een landingsbaan neer om er een poosje te studeren aan de Manhattan School of Music. De fiere Twin Towers die Dvořák nooit gezien heeft, waren alweer ineens gestort. De Skyline oogde als het pokerface van een bokser van wie de voortanden er met een uppercut uit waren

geslagen. Rampen zijn van alle tijden. Het schip 'Der Saale' ging ten onder in een verwoestende havenbrand van 1900, woedend aan dezelfde pieren van Hoboken in New Jersey, waar Dvořák en zijn familie acht jaar eerder aan wal waren gestapt.

Iedereen uit z'n comfort zone!

Antonín Dvořák en Reinier Baas, ze ontmoeten elkaar hier op initiatief van violiste Lonneke van Straalen, bandleider en geestelijk moeder van Pynarello. Van Straalen verzocht Baas een vijfde deel aan Dvořáks wereldberoemde Negende Symfonie toe te voegen. Het is een symbolische zet. De gitarist, componist en Edison-winnaar zet een stap richting de voor hem vrij nieuwe wereld van de klassieke muziek. De musici betreden de voor hen frisse en spontane wereld van de jazz. Een logische stap als je bedenkt dat ze al een paar jaar staand uit het hoofd spelen, de lessenaars – die artificiële muur tussen musici en publiek – met succes in de ban hebben gedaan en hun publiek vanaf hun eerste seizoen naast klassiek ook trakteerden op swing van jazzgitarist Jesse van Ruller, of de magie van Rogier van Otterloo.

Hier is het idee een beetje de 'feel' van Dvořák te krijgen. Hoe was het voor hem destijds uit zijn comfort zone te stappen en zijn vertrouwde Bohemen te verruilen voor de hectiek van New York?

Leermeester in 'De' Nieuwe Wereld, of leerling?

Kersverse Afro-Amerikaanse studenten openden voor Dvořák op Manhattan de wereld van de blues, jazz en gospel. Neem Henry Thacker Burleigh, roepnaam 'Harry' in de wandelgangen. Deze jongeman beschikte over een snorrende bariton en werd assistent van Dvořák aan het National Conservatory of Music of America. Burleigh's grootvader, Hamilton Waters, had zich in 1832 nog vrijgekocht van slavernij in Somerset County (Maryland). De man betaalde vijftig dollar voor zichzelf, vijf dollar voor zijn moeder en ontving in 1835 zijn certificaat van vrijheid. Daarna volgde de familie een route van sociale stijging. Niettemin ontmoette Dvořák zijn aanstaande assistent in de wandelgangen van het conservatorium met een zwabber in de hand. Burleigh speelde contrabas in het conservatoriumorkest, maar werkte er ook als schoonmaker om zijn studie te kunnen betalen.

Tijdens het schrobben van de vloeren zong Burleigh negro spirituals en die hadden de Tsjechische meester

direct de oren gespitst. 'I sang our Negro songs for him very often, and before he wrote his own themes, he filled himself with the spirit of the old spirituals', citeert auteur Jean E. Snyder in *A great and noble school of music: Dvořák, Harry T. Burleigh, and the African American Spiritual* (1993). Zelf een telg uit een straatarme familie, zelf worstelend boven gekomen, onder andere met hulp van Brahms in Wenen, koesterde Dvořák gelijk een warme sympathie voor Burleigh.

Snelle aanwas van Afro-Amerikaanse studenten

Broedplaats voor aanstaande studenten van het conservatorium waar Dvořák les gaf was het mannen- en jongenskoor van de Vrije Afrikaanse Kerk van St. Philip aan 161 West 25th Street in het 'tenderloin'-(lende)-district. Edward B. Kinney, de kerkorganist en koorleider, nam lessen in Dvořáks compositieklass. Onder leiding van Dvořák én Kinney nam het koor deel aan een concert op Madison Square in 1894 waarin Afro-Amerikaanse studenten van het conservatorium hun krachten bundelden.

Dvořák stimuleerde bewust de aanwas van dit type student. Het Afro-Amerikaanse deel van de ruim zeshonderd aspirant-musici aan het conservatorium groeide in zijn tijd uit tot ruim 150, zo'n kwart van de studentenpopulatie. 'In the negro melodies of America I discover all that is needed for a great and noble school of music.', liet de Tsjech een journalist van de New York Herald optekenen. Het wekte destijds grote verbazing, soms zelfs afschuw, bij zowel Europese als Amerikaanse collega's. Het verpletterende succes van de première van zijn symfonie op 16 december 1893 in Carnegie Hall gaf alle white-male-sceptici het nakijken.

Liederen van de plantages

Dvořák leidde zijn conservatoriumorkest tweemaal per week. Burleigh was zijn vaste kopiist, verzorgde alle partijen en bladmuziek en speelde zelf contrabas en pauken. In een brief uit zijn tweede jaar aan het conservatorium schreef Dvořák hoe zijn zoon Otakar (negen jaar), 'op Burleigh's schoot zat tijdens de orkestrepitities' en vrolijk op de vellen van de pauken sloeg. Burleigh had zijn repertoire aan spirituals voor een groot deel geleerd van Hamilton Waters, de hierboven genoemde opa van moeders kant, die hem – intussen oud en blind – de liederen van de plantages nog had voorgezongen. Een schetsboek uit de

nalatenschap van Dvořák van midden december 1892 getuigt van Burleighs inbreng. Elf pagina's zijn gevuld met 'Amerikaanse thema's'. Burleigh memoreerde de herkomst. De fluit speelt het tweede thema van het eerste deel een melodie ontleend aan de oude spiritual *Swing Low Sweet Chariot*. Dvořák adopteerde het materiaal en schreef het om als Bartók na hem. 'Dvořák saturated himself with the spirit of these old tunes and the invented his own themes', memoreerde Burleigh. Aspecten van de spirituals zijn in de muziek terecht gekomen. Een mineur-motief in g-klein met een klein septiem als een *blue note*, of de pentatoniek die de muziek haar open innemendheid verleent. 'I feel sure the composer caught his peculiarity of most of the slave songs from some that I sang to him', zei Burleigh, 'for he used to stop me and ask if that was the way the slaves sang'.

Maandagavond begonnen de musici hun tournee in Amsterdam, nu staan ze al hier in een uitverkochte Hertz. De Amerikaanse droom van weleer, hij lijkt een beetje voorbij. Maar hier bloeit hij vanavond weer op alsof Trump nooit geboren is en Barack Obama en zijn Michelle nog steeds het Witte Huis bestieren.

Huib Ramaer

Pynarello is een rebels, 'next generation collectief' van jonge topmuzikanten. Het laat een frisse wind waaien door de uitvoeringspraktijk van de symfonische muziek, en laat horen dat klassieke muziek anders kan: avontuurlijker, spontaner, directer, zonder dirigent en zonder bladmuziek. De musici onder aanvoering van Lonneke van Straalen voelen zich niet gebonden aan traditionele orkestopstellingen. Mede daardoor is het samenspel net zo intens als in kamermuziek, waardoor de communicatie met het publiek ook een andere dimensie krijgt.

Sinds de vliegende start in juli 2017 heeft Pynarello veel bijzondere concerten mogen geven in concertzalen en op festivals. De reacties van het publiek waren overweldigend. Zo streek het neer op WoNDeRFeeL, Oranjewoud en Down The Rabbit Hole, en bliezen het stof van de partituren in uitzendingen van Podium Witteman en NPO Radio 4. Pynarello werkt samen met jazzmuzikanten en schrijvers en is voor musici en publiek een speeltuin waarin nieuwe spelelementen de boventoon voeren.